

Лъчезар Минчев: Защо Ивайло Балабанов?

Ивайло Балабанов

Основах частното си издателство „Лъчезар Минчев“ през 1990 г. и същия декември излезе първата ни книга. Последваха я и други и от колеги научих една забавна издателска шега: че човек не бива да издава любимите си книги. Това означаваше, че ако имаш вкус към високата художествена литература, много е вероятно тя да не съвпадне с вкуса на масовата публика. Аз обаче не погледнах сериозно на това предупреждение, защото имах именно такъв вкус и така подбирах заглавията, които да публикуваме, и те се продаваха добре. Затова продължих по същия начин. В списъка на авторите ни влизат Едгар Уолъс, А. А. Милн, Реймънд Чандлър, Дашиъл Хамет, Скот Търоу, Марио Пузо, Маргарет Атууд, По Бронсън, Джоузеф Хелър, Антоан дьо Сент-Екзюпери, Габриел Гарсия Маркес, Шарл Перо (с първия превод в България на неговите приказки в стихове), Ангел Каралийчев, Христо Смирненски (с възпроизведен от оригинала цикъл „Зимни вечери“ с илюстрациите на Александър Женов). И още. От 16 години издаваме „Параграф 22“ и продължението му

и от 18 години „Малкият принц“, и се продават прекрасно и в момента. По късно, от едно изказване на Гастон Галимар, основателят на френското издателство „Галимар“, разбрах какво точно сме правили през цялото време. Изказването гласи: „Никога не ми е хрумвало да издавам книги, които не искам да имам в библиотеката си. Когато го правех за себе си, го правех и за другите.“

А аз исках да имам в библиотеката си и най-хубавата българска поезия, и да я имат и другите. Затова направихме нашата бяла поредица за българска поезия. Тя е замислена да включва най-талантливите и най-добрите български поети с най-доброто от тях.

Разбира се, много лесно човек може да назове Николай Лилиев, Кирил Христов, Димчо Дебелянов... и те със сигурност ще се появят в поредицата по някое време. Искаха ми се обаче за начало съвременни имена, и по възможност живи, които да обърнат погледа на читателите към това, което става сега в света на стиховете. Започнахме със Стефан Цанев. Продадохме го в тираж 2000 екземпляра в най-голямата криза през 1996 година. Значи хората искаха поезия. Продължихме с Иван Пейчев, а Стефан Цанев стана съставител и редактор на книгата. Пауза. Има имена, има поети. У нас поне поети има. Кой да бъде следващият? И скоро, при един разговор между мен и Маргарита Петкова, тя подхвърли: ами Ивайло Балабанов? Какво подхвърляне, това беше цяла прекрасна идея, която аз много харесах. И така: следващият български поет, който ще представим с подбор от най-добрите негови стихове, ще бъде Ивайло Балабанов.

(Следващата планирана беше самата Маргарита Петкова, но тя кавалерски му отстъпи своя ред.)

Какво харесвам у Ивайло Балабанов? Много неща, но три основни. Първото е, че пише с неподправен талант и много широк тематичен и художествен обхват. Второто е, че изказът му е изключително здрав, точен и без нищо излишно. Думите му са ясни, пестеливи и нежни, както може да бъде нежен един мъж. И третото е неговото неподправено и искрено родолюбие, далеч от всякакво помпозно патриотарство и лозунгаджийство. Любовта на Ивайло Балабанов към България, неговата радост от нея и неговото състрадание към нея излизат от сърцето и ума му в най-естествения си вид и се превръщат в стихове.

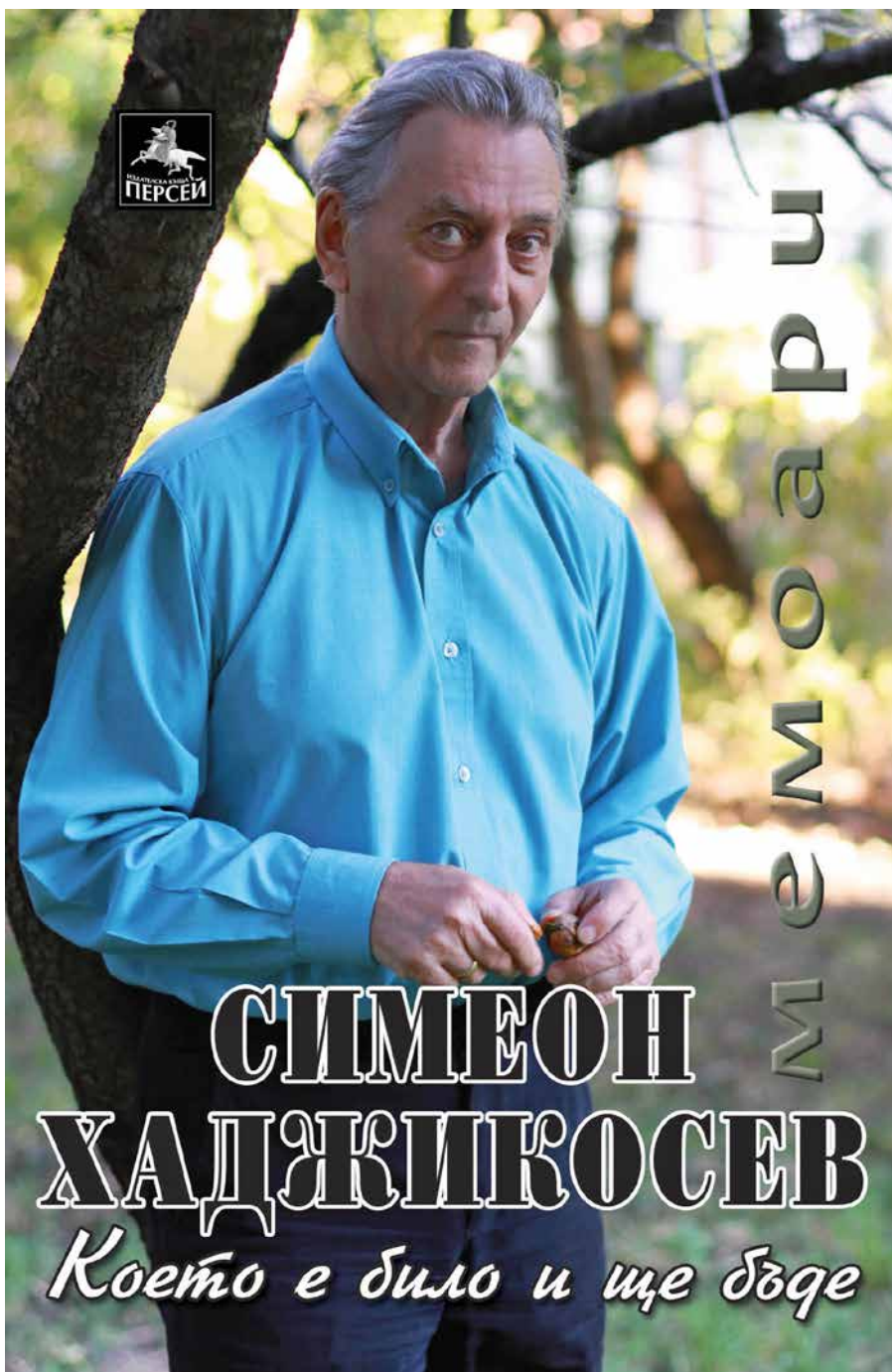
Обадах му се, той се зарадва много, даде ни правата си върху неговите стихотворения и съвсем скоро в бялата ни поредица за българска поезия ще излезе първата му от няколко книги при нас: „Ивайло Балабанов. Стихове“. Съставител и редактор ще бъде Маргарита Петкова.

Очи На Ваня

С очите на всичките тъжни мъже от квартала, във който живее жената със белия шал, те питам – защо красотата ѝ, Господи, бяла на човека със малката черна душица си дал? Защо бяла чайка и гарван в любов съшеваш? Не го ли попита красотата ѝ ще му трябва ли? Когато жената със белия шал минава, край нея, в декември, мирише на цъфнали ябълки. А той до цъфтежа ѝ нежен върви начумерен, със слепи очи сякаш крачи улисан и сам и топли стотинките в джоба си, дяволът черен, наместо да стопли ръката ѝ, бялата – там. Дали е съп, господи, или има в очите си трънчета? Веднъж да се беше поспрял и да беше видял, че тя сякаш стъпва по бели въздушни хълмчета, когато върви през света със белия шал. Не пожелавам жената на ближния – тъй подобава: нека той си е брачен стопанин, аз – любовен ратай, но когато жената със белия шал минава, извади ми очите, Господи, и му ги дай...

Проф. д-р Симеон Хаджикосев

с личен поглед към драматичното минало на българския интелектуалец

СИМЕОН
ХАДЖИКОСЕВ
Което е било и ще бъде

Проф. д-р Симеон Хаджикосев е роден на 7 март 1941 г. в София. Той е преподавател в СУ „Св. Климент Охридски“ и най-големият специалист в България по история на античната и западноевропейската литература. Освен това е водещ литературен критик и изследовател, автор на трийсетина книги, сред

които фундаменталният многотомник „История на западноевропейската литература“ (който е труд със световно значение), книги, реабилитиращи българския символизъм, и др. Между другото, неговата съпруга Мария е от рода на Димчо Дебелянов. В техния архив е и първата читанка на Димчо.

През последните години интереса на много български читатели предизвикаха мемоарните книги на Симеон Хаджикосев, които се вписват в мемоарната тенденция в съвременната ни литература (Вера Мутафчиева и нейните „Бивалици“, „Доколкото си спомням“ на Георги Данаилов, „Убий българина!“, „Ти си следващият“ и „Панихида за мъртвото време“ на Любомир Левчев, „Дипломация в зоната на кактуса“ на Богомил Герасимов...).

Първата мемоарна книга на Симеон Хаджикосев „**Записки на конформиста**“ е огледало на цяла една епоха – от преломния 9. IX. 1944 г. до драматичните промени през 90-те години на XX век. Увлекателно, сладкოდумно и иронично, авторът разказва за израстването на едно поколение, което попива въздуха на първите социалистически години. Възкресено е времето с неговите светлини и сенки, възходи и падения, грешки и заблуди. Книгата е и откровен, нелицеприятен разказ за нечистоплътните игри, клюки, клевети и комбинации в литературните и университетските среди. През пелената на времето изникват силуетите на Дора Габе, Емилиан Станев, Ламар, Атанас Далчев, Петър Динеков, Пантелей Зарев, както и противоречивите фигури на Георги Джагаров, Любомир Левчев, Богомил Райнов... С всички тях той е бил в тесен контакт.

Проф. Хаджикосев разказва: *„Еднакво недостойно ми се струва да приемам позата на невинна жертва, както и да посипвам главата си с пепел. Искане ми се просто и честно да разкажа как съм живял в ония години, приемайки драговолно позицията на съгласателя, на конформиста.*

Свидетели сме през последните 15–16 години колко много хора преписаха биографиите си и смело се впуснаха из вълните на житейското море, започвайки гордо да грядат новите си образи. За една

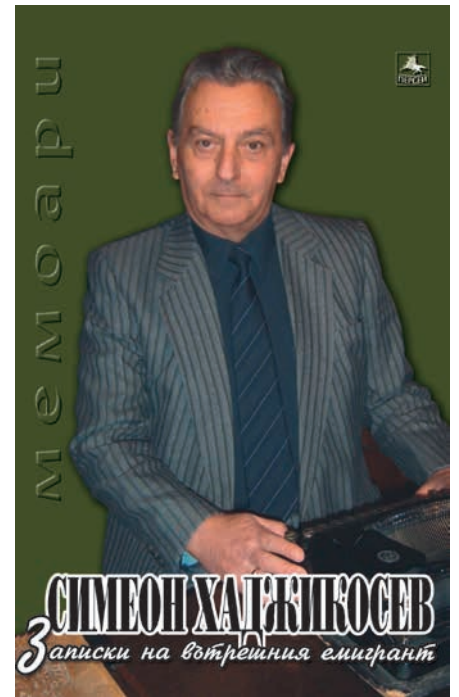
нощ изпечени партийни функционери и сладкопойни комсомолци осъмваха като убедени демократи, монархисти, християн-социалисти и какви ли не още. Моите спомени не са опит да си изградя нова самоличност, а само да се помиря със самия себе си, да разбера по-ясно кой съм бил през изминалите десетилетия и кой съм сега в началото на новото хилядолетие. Мемоарите ми са честни и нелицеприятни, в тях не съм си измислял и не съм преиначавал събитията. Те са мой своеобразен автопортрет.”

Книгата беше наградена от Съюза на българските писатели – като признание, че тя има всички качества да се превърне в едно от най-забележителните литературни огледала на последния половин век, белязан от всякакви обществени катаклизми. Тези мемоари разказват историята на поколението, изнесло върху гърба си оптимизма и надъхаността на първите социалистически години, разгърнало интелектуалния си потенциал във времето на „зрелия социализъм“ и изживяло крушението на духовността с настъпването на 90-те. Симеон Хаджикосев разказва не нечий друг, а своя живот – можем да видим еволюцията на момчето, попило въздуха на следдеветосептемврийските години, развило литературните си интереси и превърнало се в известен критик и любим университетски преподавател. Но в неговия живот се оглежда времето, белязало по един или друг начин пътя на всеки от нас. Пренасяйки се назад в годините, пред читателя неминуемо изникват спомени от собственото му битие, времето възкръсва в своето пълноцветие – със своите светлини и сенки, възходи и падения, грешки и заблуди, каквито е изживял всеки през онази епоха. Така между *тогава* и *сега* спомените получават своеобразна двуизмерност. Оживяват и образите на някои от големите български писатели, с които авторът е имал потесни контакти – Дора Габе, Емилиян Станев, Ламар, Атанас Далчев, Петър Динеков, Пантелей Зарев, Георги Джагаров... Не е отминат и скандалът с Блага Димитрова, в който е намесен авторът. Към тези творци, но още повече към самия себе си,

Симеон Хаджикосев е напълно откровен – често дори и до болка, туширана от силната самоирония, която личи и в самото заглавие на мемоарната трилогия.

„**Записки на вътрешния емигрант**“ е естественото продължение на тези мемоари. На фокус са вече годините на прехода и по-специално как българският интелектуалец се справя с обществените промени след 1989 г. Хаджикосев определя тези години като „нездравословни времена за българската интелигенция – инфарктни и смъртоносни дори в буквалния смисъл“. Едни се оставят на течението, други се приспособяват, усещайки накъде духа вятърът, а трети си остават идеалисти, каквито цял живот са били. В спомените има тъга – заради приятелите, които вече не са сред живите, или за другите, които новото меркантилно време е променило до неузнаваемост.

Основен проблем пред изследователите на мемоаристиката винаги е бил премълчаването и преиначаването на истината. Откровеността и честността (спрямо другите и себе си, но най-вече пред читателя) характеризират и новата книга на Хаджикосев. Радой Ралин, Тончо Жечев, Никола Георгиев, Людмила Стефанова, Снежана Зарева... са показани в светлина, която разголява човешките им недостатъци. Без да натрапва на читателя си своето мнение и позиция, авторът неведнъж подчертава, че това е *неговата* истина – такава, каквато той я вижда и усеща. Едва ли в литературата от последните десетилетия е имало толкова откровена и нелицеприятна книга в това отношение. Но тази откровеност не прекрачва границата на жълтото, махленското и клюката, за които днес има достатъчно територия за изява на страниците на жълтия печат. Напротив! Хаджикосев не изневерява на творческия си почерк – да пише сладкодумно и четивно, но интелгентно и ерудирано; стил, който все по-рядко се проявява в писменото слово днес. Ако някой е забравил богатството и изразността на класическия български език, „Записки на вътрешния емигрант“ ще му го припомнят. Заглавието на новата мемоарна

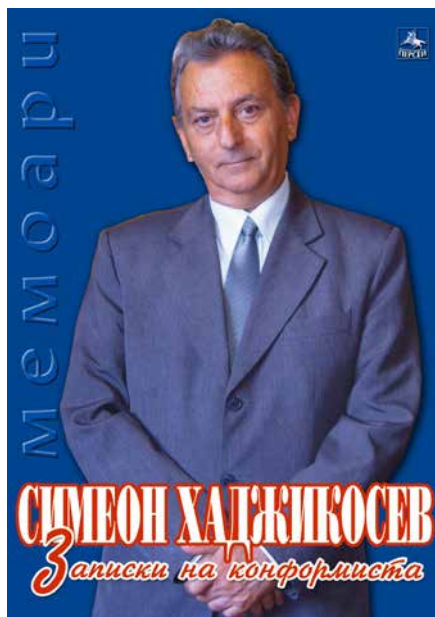

книга на Симеон Хаджикосев звучи малко стряскащо, но е и симптоматично – да се почувстваш емигрант в собствената си родина е показател и характеристика на времето, в което живееш. Защото той не е от хората, които могат да сменят родината си като стара износена дреха. В личното отношение на автора личи искрена и отстоявана гражданска позиция. Духовните му възгледи и разбирания, интелектът му, всичко това, което е той, не му позволяват да приеме безусловно новото време, в което държавата е разграбвана и започва първоначално натрупване на капитали. За Хаджикосев Градът на истината през пролетта на демокрацията е „катунът, разположен между Партийния дом и мавзолея“. *„Времето след неочакваните събития на Десети ноември извади на показ цял легион страдалци, които се изстъпиха на авансцената на епохата, разкъсваха с театрален жест предварително опръсканите си с червена боя ризи и показваха пред удивеното множество белези и дракотини, причинени по всяка вероятност от собствените им алчни нокти. Това бе истински панаир на низостта, предателството и безогледността, който продължава и досега, но най-мътните води вече са се оттекли...“* „Драматично и неспокойно беше това време – време на разграбване

на държавата и на първоначално натрупване на капитали (сведущи икономисти твърдят, че само обществените фондове, натрупани в България до промяната, са възлизали на повече от сто милиарда долара), на появата на дебеловратни момчета, яздещи непознати дотогава из родните ширини мустанги – джипове и бронирани автомобили, на чуждестранни благодетели с превръзки и без превръзки на око, изсипващи пари от чуждестранни фондове и програми и после източващи ги под формата на хонорари, комисиони и консултантски услуги. Време на разбойничество в най-широкия смисъл на думата, през което възникналите структури от мафиотски тип проникнаха до най-високите етажи на държавната власт, а корупцията се превърна в най-трайна характеристика на посттоталитарното общество, заради която пазвантите от Европейския съюз днес ни се заканват гальовно с пръст, че ще приложат предпазната клауза и няма да влезем в Европа на първи януари 2007 г.

Е, в такъв разбунен свят на преход, напомнящ за пчелен кошер по време на роене, да имаш убеждения е твърде скъпо струващ лукс, а политиканството е оправдано само ако, както е забелязал още бай Ганьо, то е гечинмек, сиреч поминък. Някои жонгльори на политическата сцена наистина превърнаха политиканството в гечинмек и вече петшестнайсет години баламосват лековерната публика с изтъркани, но опасни номера като гълтане на огън, омагьосване на кобра и т. н., а накрая сладна Есмералда обира в дайрето левчетата на лапнишараните.“

Такова е времето, което те кара да се чувстваш вътрешен емигрант в собствената си родина. Освен с лична, човешка болка, примесена с пиперлива ирония, страниците на мемоарите на Симеон Хаджикосев са пропити и от жалост към българския творец, към писателя, който е подложен на промени в битието ни, довели до смачкване на самочувствието му като творец. Заради един свят, в който духовността едва струва пукната пара.

Най-новата мемоарна книга на проф. Хаджикосев е **„Което е било и ще бъде“**, която спечели конкурс на Министерството на културата. Посланието в нея е: Какво следва подир живота? Някой друг живот, но не нашият. И някой друг ще го опише... Което е било и ще бъде! „Поне в моите представи мемоарната литература, макар и адресирана към съвременниците, е послание към бъдещето. „Черти и резки“, както е казал неизвестният Черноризец Храбър (а може би той е бил самият Симеон Велики!), по които бъдещите поколения ще се опитват да сглобят сложния образ на нашето бурно и противоречиво време. И още – опит да бъдем спасени от забравата, да промушим скромния си глас сред невъобразимата какофония от звуци, излъчвани на нашата многострадална планета. Всеки, който пише (и независимо от това какво пише), лелее тази мечта.

В края на краищата нещата пак опират до смисъла на човешкото съществуване. Как да си набавим върховен смисъл и да го положим в координатната система на собствените си представи за морал и човечност.

Писах още в ранните си мемоари, че съм предпочел да бъда свидетел на историята, а не участник в съставящите я събития и това е вярно. Но това е всъщност позицията на конформиста, в която има из-

вестна доза съобразителност, но също така немалко предпазливост и страх. У всеки конформист се таи по един неосъществен дисидент, който така си и остава нероден Петко, защото е много по-лесно да псуваш властта у дома, като се озърташ и шепнеш, че може да са ти монтирвали брѳмбари, отколкото да грабнеш пушка бойлия и да тичаш на глас народен, както е рекъл оня непоправим хѳш с високото чело и огнения поглед. Той ненавиждал не само родните чорбаджии и букурещките базиргяни, но и лапнимухите и кресльовците от задимените кафенета, които днес назоваваме с чуждата дума конформисти. Спомнете си как ги е заклеил в изумителното си стихотворение „В механата“, където лирическият герой говори тъкмо от тяхно име:

Пием, пеем буйни песни
и зѳбим се на тирана;
механите са нам тесни –
крещим: „Хайде на Балкана!“

Крещим, но щом изтрезнеем,
забравяме думи, клетви,
и немеем и се смеем
пред народни свети жертви!

Ние не знаем какво точно представляваме, защото виждаме едно в огледалото, а хората виждат съвсем друго в нас. Лично аз не харесвам напоследък онова, което виждам в огледалото, но това съвсем не означава, че ненавиждам своя образ или не ценя онова, което се съдържва в куфалницата, както простонародно наричат най-горния израстък на тялото. Засега пребиваваме в приятно съдружие, от време-на-време отправям упреци или съвети към съответния израстък, за да поддържа статиката, която някои назовават неразривно единство между дух и тяло. Въобще не ме терзае въпросът колко велик или колко незначителен съм като човек, учен и преподавател. Някой ден, когато ще установят това съвсем точно и безапелационно, за мене ще е все едно, защото тогава няма да ме има.

Пламен Тотев